

О. В. КОЗАРЕНКО*

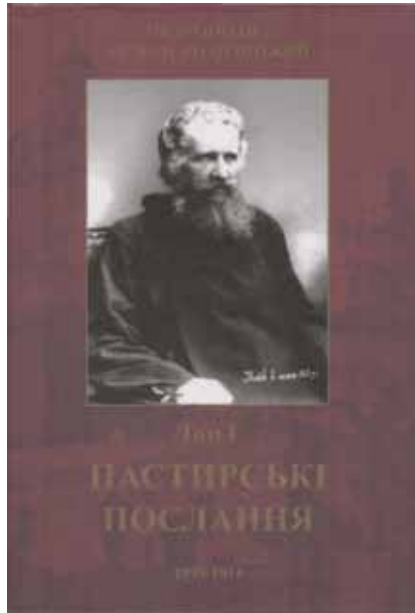
**ВАЖЛИВЕ ДЖЕРЕЛО
ДЛЯ ВИВЧЕННЯ
ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ
АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО**

Шептицький Андрей. Пастирські послання / упоряд.: Оксана Гайова, Роман Тереховський ; редкол.: Михайл Гринчишин, Богдан Дзюрах, Гліб Лончина, Рафаїл Турконяк, Михайло Перун [та ін.]. – Львів : Артос, 2007. – Т. 1 : 1899–1914 рр. – L, 1014 с.; Т. 2 : 1918–1939 рр. – 2007. – XII, 1248 с.; Т. 3 : 1939–1944 рр. – 2010. – XXXII, 828 с.

Видання “Пастирських послань” митрополита Андрея Шептицького в Україні є значною віхою у вивченні історії релігійної думки в Україні ХХ ст. і продовжує публікацію джерел, присвячених життю і діяльності глави УГКЦ, яке було започатковане у середині 90-х років ЦДІАЛ спільно з Постуляційним Центром беатифікації митрополита Андрея Шептицького.

У радянський період упродовж кількох десятиліть праці митрополита були забуті на Україні, а його вчення і діяльність подавалися у перекрученому вигляді. Сьогодні неупереджений читач зможе зробити свої висновки.

Кілька бібліографічних нотаток. Перша спроба видання “Пастирських послань” митрополита Андрея була здійснена 1935 року, ще за його життя. До публікації увійшли пастирські послання за 1899–1901 роки. Спроба перевидати “Пастирські послання” була здійснена у 1965 р. у Торонто. Фактично до видання увійшли пастирські послання від 1899 по 1902 рік. У передмові до книги Голова постуляційної Комісії у справах Святих, єпископ Михайл Гринчишин писав: “...*припускаємо, що є ще й такі не оприлюднені твори Митрополита й документи, які ще не надійшли до нашого відома. Про інші хоч і знаємо, то їх не*

* Козаренко Олександр Володимирович – доктор мистецтвознавства, професор Львівської національної музичної академії ім. Миколи Лисенка, декан факультету культури і мистецтв Львівського національного університету ім. Івана Франка, заслужений діяч мистецтв України.

маємо” . Лише зі здобуттям незалежності Україною та розсекреченням архівів, науковці та дослідники історії Церкви отримали змогу ознайомитися з творами Андрея Шептицького у повному обсязі. Наукова праця над виданням збірників документів та матеріалів розпочалася у 1990 році, коли архівом було заплановано видання серії збірників документальних матеріалів про життя і діяльність митрополита Андрея Шептицького та історію УГКЦ першої половини ХХ століття. Упорядники поставили перед собою важливе та відповідальне завдання: віднайти, ідентифікувати, класифікувати та археографічно опрацювати повні тексти пастирських послань та праць митрополита, які зберігаються у архівах та бібліотеках не тільки України, але й за кордоном. Труднощі у виявленні і опрацюванні пастирських послань та творів Андрея Шептицького полягали також у відсутності повної бібліографії творів митрополита. У 1926 р. єпископ Йосиф Боцян склав першу анотовану бібліографію пастирських послань митрополита, яка охоплювала твори митрополита з 1899 по 1919 рр. До бібліографії увійшли 59 оригінальних і спільних пастирських послань. Доповнення бібліографії творів митрополита Шептицького здійснювалося і пізніше. Рецензоване видання є першою спробою видання повного зібрання морально-пасторальної спадщини митрополита Андрея Шептицького за весь період його архиєпископської діяльності з 1899 по 1944 рік. Особливістю видання є те, що упорядники уникнули осучаснення тогочасної мови і стилю митрополита Андрея Шептицького, що було характерно для попередніх видань. Тексти документів подано за їх першою прижиттєвою публікацією чи неопублікованим оригіналом. Для полегшення розуміння змісту послань наприкінці кожного тому вміщено словник застарілих слів і словосполучень. До кожного тому складено науководовідковий апарат: іменний і географічний покажчики, список умовних скорочень, перелік документів тощо. Вдалим є також застосування хронологічного принципу публікації документів, що дозволяє яскраво показати еволюцію морально-богословської думки митрополита упродовж багатьох років архиєпископського служіння.

До першого тому увійшли 52 пастирські послання, написані митрополитом до початку Першої світової війни. Умовно послання можна розділити на три категорії: 1) послання до духовенства, 2) послання до народу, 3) послання до духовенства і вірних. Більше половини послань цього періоду адресовані віруючим. Слід зазначити, що вже перші послання митрополита привернули увагу західноукраїнської інтелігенції та широкої громадськості. У листі до митрополита від 30 березня 1901 року письменник Андрій Чайковський писав: “...признаюсь, що ті листи пояснили мені багато річей, котрі я розумів зовсім інакше...” І далі: “Листами сими з’єднали собі, *Високопреосвященний, руський народ*, котрий Вашу номінацію, як і кождий факт загального значен-

ня, прийняв недовірливо”. Високо оцінював твори митрополита Шептицького Іван Франко. Він зазначав, що листи Андрея Шептицького написані живою мовою, подекуди на народному діалекті (наприклад, гуцульському) і водночас на високому інтелектуальному рівні.

Увагу дослідників, які вивчають взаємини митрополита з національними меншинами Галичини початку ХХ ст., приверне послання 1902 року – *“О канонічній візитації”*. Під час канонічної візитації єпархій представники єврейських громад Галичини виходили митрополиту назустріч із сувоями Тор і таким чином вітали його. Митрополит у відповідь звертався до них з коротким словом на івриті. Ці факти стали причиною того, що віденська антисемітська преса звинуватила Шептицького у філосемітизмі. У розділі *“Мої єврейські мови”* цього ж послання митрополит пояснював свою поведінку: *“Коли виджу перед собою зібраних жидів, готових мене послухати, не можу не видіти в них ближніх, наражених на вічну погибель. Тому уважаю за свій обов’язок скористати з тої нагоди, щоби їм передати хоч одно слово Божого об’явлення, роблю се, промовляючи до них. Промовляю же їх бесідою і їх виговором, бо такою є практика Церкви Христової від двадцяти віків; проповідники Євангелія застосовуються все до людей, котрим проповідують”*. (Т. 1, с. 418).

У додатках до тому вміщено документи та статті, які необхідні для кращого розуміння історичного контексту подій того часу: згаданий лист письменника Андрія Чайковського до митрополита Шептицького (1901), стаття Івана Франка *“Соціальна акція, соціальне питання і соціалізм. Уваги над Пастирським посланієм А. Шептицького “О kwestії соціальній” (1904) та стаття єпископа Йосифа Боцяна “Пастирські листи Митрополита Андрея (літературний огляд)” (1925), яка є своєрідним вступом до творів митрополита.*

У другому томі вміщено твори митрополита, написані у період між двома світовими війнами, тобто після повернення із заслання у 1917 р. і до початку Другої світової війни. Це складний період для розбудови Української греко-католицької Церкви, з огляду на складне міжнародне становище у Європі та внутрішню політичну ситуацію у Західній Україні. Том поділений на три частини: *“Пастирські послання”* (до розділу ввійшли 72 послання), *“Праці на тему церковної єдності”* та *“Морально-пасторальні праці”*. Вперше широкий загал може ознайомитися із працями митрополита на тему церковної єдності, опубліковані англійською та французькою мовами, які були доступні лише фахівцям з церковної історії. Серед них – стаття *“Місія чернецтва у справі єднання церков”* (1923), доповідь митрополита Андрея Шептицького про католицьку місіонерську роботу в країнах, які утворювали Російську імперію (1922), праці *“Психологія унії”* (1925) і *“Дві ментальності”* (1926) та інші.

До третього тому увійшли твори митрополита написані під час Другої світової війни. Це особливий період у діяльності митрополита Андрея Шептицького. Як влучно зауважив у передмові до третього тому Мирослав Маринович, “... вони мали непроханого співавтора – Другу світову війну” (т. III, с. X). Третій том містить 56 (sic!) пастирських послань, звернення, декрети митрополита Андрея, правила до декретів за 1940–1944 роки та інші документи, написані в цей період. Після початку Другої світової війни і входженням радянських військ на територію Західної України митрополит, передбачаючи репресії проти греко-католицької Церкви, розпочинає підготовку щорічних Львівських архиєпархіальних соборів. Такі єпархіальні собори проводилися щороку, загалом відбулося 5 єпархіальних соборів. Цілісна збірка декретів і постанов Львівських архиєпархіальних соборів 1940–1944 років публікується вперше. Упорядники не обмежилися опублікованими працями митрополита цього періоду. З огляду на репресії і цензуру з боку окупаційного режиму, чорнові редакції пастирських послань набувають важливого значення, оскільки багато документів цього часу збереглися лише в рукописах.

Надзвичайно цікавим джерелом для дослідників історії архівної справи в Україні є спогади митрополита Андрея про створення митрополичого архіву до історії Української церкви та роздуми про важливість архіву для справи церковної єдності, записані у липні–серпні 1944 р. (оригінал документа зберігається у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України). Слова митрополита Андрея Шептицького не втратили актуальності й нині: “...*Апологія унії* все буде тільки потрібною зовнішньою формою. Найліпшу оборону, дає **об’єктивна правда**, тому так *конечні архіви й історична правда та об’єктивність істориків*” (Т. III, с. 676).

Рецензоване видання є важливим джерелом для вивчення життя і діяльності митрополита Андрея Шептицького. Воно детально ілюструє розвиток його богословської думки, ставлення до тих чи інших історичних подій, громадянську позицію. Широка громадськість з нетерпінням чекає появи четвертого і останнього тому видання, куди увійдуть спільні пастирські послання, звернення єпископату УГКЦ за 1904–1944 роки, що висвітлюють роль греко-католицької Церкви у суспільно-політичному та економічному житті краю, діяльність єпископів Григорія Хомишина, Йосафата Коциловського, Григорія Лакоти та єпископів, що опікувалися українськими громадами в США, Канаді, Бразилії, Аргентині, та низка інших маловідомих документів богословської спадщини митрополита Андрея Шептицького.